

13e jaargang

nummer 5

mei 1977

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Th. Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad
Postgiro 307695

N A K A A R T E N O V E R F E B R U A R I

Over de stakingen van februari 1977 is het laatste woord nog niet gesproken en het zal voorlopig ook nog wel niet gesproken worden. De gebeurtenissen hebben tal van vragen opgeroepen waarvan sommige in het geheel niet en andere op geen stukken na afdoende zijn beantwoord. Er bestaan verscheidene, zéér uiteenlopende, interpretaties en de meningen over datgene waarvan men nu eigenlijk getuige is geweest hebben af en toe al fel gebotst. Dat zal er, menen wij, in de naaste toekomst bepaald niet minder op worden.

Een voorbeeld van zulk een botsing treft men aan in "De Groene" van 13 april j.l. waar Vincent Vrooland kritiek levert op het ook door ons bekritiseerde 1) artikel waarmee Ger Harmsen in "De Groene" van 9 maart een terugblik op de speerpuntacties van de februarimaand heeft gegeven en alwaar Ger Harmsen vervolgens Vrooland weer van repliek dient, althans iets ten beste geeft wat hij daarvoor schijnt te houden.

Onze lezers zullen zich vermoedelijk wel herinneren, dat wij in onze eerste beschouwing over de februaristakingen 2) bepaalde uitspraken van Vrooland - gedaan in "De Nieuwe Linie" van 9 februari - met instemming hebben geciteerd. Dat betekent natuurlijk allerminst dat wij zijn zienswijze in ieder opzicht delen. Het betekent wél, dat naar ons oordeel zijn analyse een groot aantal juiste elementen bevat en dat wij haar de moeite waard achten, zulks in tegenstelling tot bijvoorbeeld het geschrijf van Harmsen. Dat geldt in gelijke mate voor hun onderlinge polemieken waarbij we hier enkele kanttekeningen willen plaatsen.

De eerste is deze, dat Harmsen - die in zijn "terugblik" tot Vrooland het verwijt heeft gericht dat deze "bij herhaling veel onzin over de vakbeweging ten beste geeft" en die Vrooland er ditmaal van beschuldigt "in het algemeen de plank mis te slaan" - op de zakelijke bewijsvoering van Vrooland in het geheel niet ingaat of wel daar een karikatuur van maakt om

---

1) Zie "Daad en Gedachte" van april 1977.

2) Zie "Daad en Gedachte" van maart 1977.

er des te gemakkelijker op goedkope wijze de spot mee te kunnen drijven.

Vrooland zegt in zijn kritiek, dat de manier waarop Harmsen over de stakingen schrijft "nauwelijks 'n bijdrage" (tot beter begrip) "is te noemen: teveel honing en te weinig kluif". Anders uitgedrukt: Vrooland verwijt Harmsen een schromelijk gebrek aan kritische zin; Vrooland stelt in feite vast dat Harmsen zich niet van de vakbeweging distancieert en haar als het daarop aankomt blindelings verheerlijkt.

Dat wij het, wat dit betreft, met Vrooland eens zijn zal onze lezers niet verbazen. Wij van onze kant immers hebben bij onze eigen kritiek op Harmsen gekonstateerd dat deze klakkeloos geloof hecht aan het officiële vakbewegings sprookje.

Of Vrooland op zijn beurt ook onze terminologie voor zijn rekening zou willen nemen achten we niet zeker. Zijn uiteenzettingen hebben ons alerminst de overtuiging geschonken dat hij zich van de *vakbondsmythe* helemaal heeft bevrijd. Maar dat hij zich niettemin kritisch opstelt is een onbetwistbaar feit, zoals het ook een feit is, dat hij voor zijn kritische opstelling een aantal controleerbare argumenten aandraagt. Als Harmsen in zijn naschrift een weinig serieuze poging doet, *niet* om die argumenten te ontzenuwen, maar om de bal terug te kaatsen, dan is *hij* het die op grandiose wijze mislaat.

"Ik heb", zegt Vrooland terecht, "stelling genomen tegen die stroming binnen de vakbeweging die op basis van het bij het Haags protocol behaalde resultaat de stakingen wilde afbouwen. Het bestaan van die stroming wordt ontkend, maar Harmsen weet net zo goed als ik dat ze wel degelijk en in omvangrijke mate bestond. Nu hij er om vraagt: zowel Kok als Drabbe en Spit zijn in die dagen tijdens het intern topperleg van de bonden als een tank over iedereen heen gegaan die dacht de staking nog even voort te moeten zetten onder andere in de Federatieraad van 11 februari."

De feiten die Vrooland hier noemt kloppen met datgene wat door anderen aan informatie is verstrekt. Zij stemmen - om iets te noemen - overeen met mededelingen van de "Vrij Nederland"-redacteuren De Hen en Salverda en met de feitelijke inhoud van de berichtgeving in sommige dagbladen, onder andere de "Nieuwe Rotterdamse Courant". Aan Ger Harmsen, die er blijk van geeft de diverse dag- en weekbladen zeer nauwkeurig te volgen, moet dit al evengoed bekend zijn als aan ons. Maar hij verbloemt het en gaat er niet op in. Alleen Vroolands vraag, "waarom niet Arie Groenevelt maar wel Cees Schelling zo naar voren is gekomen?" en diens opmerking dat "Groenevelt al lang vóór de stakingen heeft gezegd dat hij er geen been in zag" en dat de Industriebond een "opvallende terughoudendheid" aan de dag legde, keurt Harmsen, zoal geen woord, dan toch een opmerking waardig.

Die opmerking gaat totaal voorbij aan de door Vrooland geciteerde verklaring van Groenevelt. Harmsen zegt alleen maar, dat Vrooland "een tegenstelling suggereert tussen een weinig strijdbare Industriebond-NVV en de veel strijdbaarder andere bonden" en vraagt vervolgens of Vrooland... "nu echt weinig of niets weet van de werkelijke gang van zaken tijdens de stakingen dan wel te kwader trouw is?" "Ik kan me", zo vervolgt Harmsen, "nauwelijks voorstellen dat hij afgaat op het aantal keren dat bepaalde vakbondsbestuurders voor radio en tv verschijnen. De publiciteit (rond een gebeuren) is nog niet het gebeuren zelf."

Nu is het zó, dat Vrooland bepaald niet de schijn wekt alleen maar af te gaan op de publiciteit van de genoemde media, doch er terdege blijk van geeft zijn informatie elders te halen. Voor zover er derhalve ergens van

kwade trouw sprake is, dan niet bij Vrooland maar bij Harmsen. Dat blijkt ook hieruit, dat wij persoonlijk door een nauw bij de stakingen betrokken bestuurder als Schelling de door Vrooland gekonstateerde terughoudendheid van de Industriebond ronduit hebben horen toegeven. Schelling had er bovendien een verklaring voor. Dat zij niet de onze is en waarschijnlijk ook niet die van Vrooland, doet in dit verband weinig terzake. Waar het hier om gaat is dit, dat wij Schelling openlijk over de terughoudendheid van de Industriebond hebben horen praten die door Harmsen wordt ontkend en waarvan hij doodleuk beweert dat zij slechts kan worden gesuggereerd wanneer men of van toeten noch blazen weet of wel "te kwader trouw is". Betekent dit dat hij ook aan Schelling of gebrek aan kennis óf kwade trouw zou willen verwijten?

De manier waarop Ger Harmsen tegen Vrooland polemiseert is typerend voor Harmsens instelling. Hij schrijft:

"Zijn (Vroolands) zuur spottend kormntaar... is een symptoom voor het vrijblijvende geschrijf van bepaalde radikalistische en ondertussen al weer wat overjarige jongeren. Zij gaan er prat op zich nooit of te nimmer door welke organisatie of partij ook te laten inpakken. Aan alles ontdekt hun scherpe blik negatieve kanten. Het is een lust tot kritiek om zichzelf wil. Inzicht in en begrip voor het moeizame, tegenstrijdige proces van het herstel van de vakbeweging als strijdorganisatie van de arbeidersklasse moet men van hen niet verwachten..."

Dergelijke woorden - vrijblijvender overigens dan wat ter wereld ook - illustreren haarscherp 't verschil tussen Harmsen en ons en tussen Harmsen en Vrooland. Voor Harmsen namelijk is het een axioma, een uitgemaakte zaak, dat er van "een moeizaam en tegenstrijdig proces van herstel van de vakbeweging als strijdorganisatie van de arbeidersklasse" sprake is. Zowel voor Vrooland als voor ons gaat het, ieder om eigen en mogelijk andere redenen om de beslissende vraag of dat inderdaad wel zo is. Maar alleen het stellen van die vraag al komt Ger Harmsen ronduit belachelijk voor en om die reden vermag hij er niets anders in te zien dan kritiek om der wille van de kritiek. Als Vrooland, op goede gronden, zo blijkt uit heel de context van zijn betoog, informeert waarom de bonden, via steeds dezelfde juridische adviseur, verschillende ultimata stelden zodat ze zich zelf verplichtten te vroeg en op een per bond wisselend moment het strijdperk te verlaten en wat de centralisatie binnen de vakbeweging kan betekenen voor haar toekomstige opstelling, dan gaat Harmsen die vragen uit de weg, laten we aannemen omdat hem de betekenis daarvan geheel ontgaat.

Nog interessanter dan dit alles echter is een ander onderdeel van de korte polemiëk die Harmsen tegen Vrooland voert. Op 10 november van het vorige jaar had laatstgenoemde als redakteur van "De Nieuwe Linie" in zijn blad geschreven:

"Ger Harmsen... heeft zich bij zijn beschrijving van de nieuwste tijd toch enigszins geweld aan moeten doen om zijn optimistisch geloof in het weer opbloeien van de klassenstrijd te kunnen behouden. De laatste grote staking is ook alweer drie jaar geleden. En een nieuwe, zelfs maar een kleintje, is de eerstkomende tijden, als het aan de Industriebond ligt, niet in zicht." (cur-

sivering van ons - D. & G.)

Harmsen reageert als volgt:

"Afgezien van de nonsens dat klassenstrijd identiek zou zijn met stakingen, is Vrooland zelfs op dit punt geen profeet gebleken..."

In zijn haast om, koste wat het kost, met Vrooland de vloer aan te vegen heeft Harmsen slecht gelezen. Of wel, hij heeft, omdat hem dat in zijn kraam te pas kwam, net gedaan alsof een opmerking van Vrooland, die duidelijk betrekking had op *de Industriebond*, betrekking had op de vakbeweging in haar geheel. In elk geval, wat Vroolands kijk op de zaak ook moge wezen, met de zojuist (ook door Harmsen) geciteerde woorden zegt hij *niet* dat er voorlopig niet zal worden gestaakt, hij zegt alleen maar, dat er niet zal worden gestaakt als het aan de Industriebond ligt. Er is - ook al poogt Harmsen dat krampachtig te ontkennen - in februari nauwelijks iets gebeurd dat voor Vrooland aanleiding zou kunnen zijn op die woorden terug te komen.

Niet dat echter is voor ons in de twee citaten - van Vrooland en van Harmsen - het belangrijkste. Wij achten het van meer betekenis om aan de hand van deze twee uitspraken duidelijk te maken waar nu precies onze verschillen met zowel Harmsen als Vrooland liggen. Wij zijn het namelijk niet slechts totaal oneens met Harmsens kritiek op Vrooland, maar wij vinden óók, dat Vrooland zijn kritiek op Harmsen op onjuiste wijze formuleert.

Vrooland heeft volkomen gelijk, dat Harmsen zich laat leiden door een "optimistisch geloof". Maar het is geen geloof in het "weer opbloeien van de klassenstrijd" 3). Het optimistisch geloof van Harmsen bestaat hierin, dat de *vakbeweging* een dusdanige verandering zal ondergaan en reeds bezig is die door te maken, dat zij tot een stuwende faktor in die klassenstrijd zal worden. Het is een geloof, dat gedeeld wordt door al diegenen die zich tot de "maatschappij-kritische vakbeweging" rekenen en het is daarom een *geloof* omdat het niet door een kritische analyse van een maatschappelijk verschijnsel als de vakbeweging wordt geschraagd.

Vroolands omschrijving van Harmsens optimistisch geloof als een geloof in het weer oplaaien van de klassenstrijd houden wij hierom voor onjuist, omdat er voortdurend, in allerlei vormen en uiteraard met wisselende intensiteit, van klassenstrijd sprake is en de klassenstrijd in een klassenmaatschappij waarin wij leven nimmer aflat. Die klassenstrijd wordt door de arbeiders gevoerd, *niet* door de vakbonden, die krachtens wezen en functie een instrument van de bestaande orde zijn. Het behoort tot de taak van de vakbonden de klassenstrijd af te remmen ook al moeten zij, willen zij hun taak goed vervullen, af en toe de schijn op zich laden van het tegendeel, ja zich het strijdbaarst voordoen op het moment dat zij het krachtigst aan de rem trekken. Daarvan was sprake in februari. De door een aantal bonden geproklameerde stakingsakties leverden niet het bewijs, dat de vakbeweging toch wel degelijk bereid is om klassenstrijd te leveren. Zij

---

3) Wij vinden het een nogal merkwaardig woordgebruik om van "het opbloeien" van de klassenstrijd te spreken inplaats van de betere term "oplaaien" te gebruiken. Maar wij citeren en wensen niets te veranderen aan het citaat

werden geproklameerd om te voorkomen dat de klassenstrijd veel scherpere, niet slechts voor het kapitaal maar ook voor de vakbeweging hoogst gevaarlijke vormen aan zou nemen: die van de zelfstandige arbeidersstrijd.

Betekent het bovenstaande, dat wij het eens zijn met Harmsen voor zover hij beweert, dat het "nonsens" is om stakingen en klassenstrijd aan elkaar gelijk te stellen? Allerminst. De zaak is niet slechts gekompliceerder dan Vrooland waarneemt, zij is bovendien véél gekompliceerder dan klakkeloos wordt aangenomen door Harmsen, die niet waarnemen wil. De klassenstrijd neemt niet altijd de vorm van de staking aan, maar de staking is wel altijd een vorm van klassenstrijd. Dat geldt óók voor de jongste februaristakingen al lijkt dat op 't eerste gezicht strijdig met wat wij er zopas over hebben beweerd. Maar waarmee men hier te maken heeft is een paradox, een schijnbare tegenstrijdigheid, die een gevolg is van de tegenstrijdigheden die de vakbeweging zelf aankleven.

Eén van die tegenstrijdigheden - we kunnen ze hier niet allemaal behandelen - houdt in, dat de vakbeweging (alle puur formele verzekeringen van het tegendeel ten spijt) niet hetzelfde is als de optelsom van haar leden 4). Als een vakvereniging arbeiders oproept om te staken dan betekent zo'n staking voor de bond als zodanig wat ánders dan voor de opgeroepen. De bond hanteert het stakingswapen met een ánder oogmerk dan de stakers. Konkreet toegepast op de gebeurtenissen van februari j.l.: de bond roept op het werk neer te leggen om 't konflikt onder controle te kunnen houden, de arbeiders die het werk neerleggen zijn van gans andere gevoelens beziel. De vakbeweging grijpt naar het stakingswapen om háár positie (*in* de burgerlijke maatschappij en aan de onderhandelingstafel) te versterken; de arbeiders hanteren het stakingswapen om *hun* positie (*tegenover* de burgerlijke samenleving) te versterken.

De arbeiders voeren klassenstrijd, de bond niet. De bond is er onverlet op uit het vuur van de klassenstrijd te blussen, maar is onder de gegeven, overigens telkens weer terugkerende omstandigheden, in de positie geraakt dat zij alléén maar een kans krijgt om het vuur te blussen wanneer zij het risico neemt met vuur te spelen.

Of en hoe lang de vakbeweging in een bepaald geval met vuur speelt hangt uiteraard niet van háár maar van de ontwikkelingen af, maar zolang zij het doet s c h i j n t zij zich allesbehalve te gedragen als de bedrijfsbrandweer van het kapitalistische systeem. Van die schijn is Harmsen volledig het slachtoffer, Vrooland in geringer mate. Weliswaar juicht ook hij het optreden van de bonden in februari toe, maar hij plaatst er tevens een paar vraagtekens bij.

Als hij wil weten waarom de bonden via steeds dezelfde juridische adviseur verschillende ultimata stelden, enz., dan komt dat er op neer dat hij zich afvraagt, waarom er dan hier en dan weer daar een strovuur wordt ontstoken. Andere uitlatingen - de geciteerde van 10 november '76 bijvoorbeeld - getuigen ervan, dat hij toch wel iets konstateert van hun vrees voor vuur. Het is hem evenmin ontgaan dat bepaalde vakbewegingsleiders zoals Kok, Drabbe, Spit (en niet minder Groenevelt) de rol van brandweerman

---

4) Volledigheidshalve herinneren wij er aan, dat alle leden van de vakbeweging samen niet meer dan 40% van de beroepsbevolking vormen. Dat speelt ook een rol bij alles wat ons hier bezig houdt, maar wij laten dat ditmaal buiten beschouwing.

hebben gespeeld.

Niets daarvan bij Harmsen. Als de vakbeweging met vuur speelt houdt hij het ervoor dat men te maken heeft met haar "herstel als strijdorganisatie van de arbeidersklasse". Hij vraagt zich niet af in hoeverre zij dat ooit is geweest en of het met andere woorden wel juist is om van een "herstel" te spreken en hij sluit zijn ogen op hetzelfde moment dat het spelen met het vuur is afgelopen om plaats te maken voor de ernst. Hij bindt zich de blinddoek voor zodra de vakbondsbestuurders zich in het brandweerpak steken en de slangen uitrollen.

Op zo'n moment hangt het altijd weer van een reeks factoren af wat of er nu gaat gebeuren. Is er voldoende druk op de slangen om het vuur in een ommezien te doven, slagen de brandweerlieden daar slechts met de grootste moeite in 5) of staan zij machteloos en laaien de vlammen huizenhoog aan alle kanten op? Wat men te zien krijgt is de uitkomst van een uitermate ingewikkeld proces, waarop uiteraard ook de sociaal-ekonomische situatie niet zonder invloed is. De vakbonden - dat ligt voor de hand - gebruiken de arbeiders voor hun doeleinden. Omgekeerd maken de arbeiders, *niettegenstaande de fundamentele tegenstelling tussen hun belangen en die van de organisaties*, tot op zekere hoogte ook gebruik van de bonden.

Het laatste is lang niet altijd mogelijk. Vaak - de voorbeelden zijn zeer talrijk - zijn de arbeiders van meet af aan gedwongen om hun eigen weg te gaan. De bond weigert zich achter hen te stellen en er is sprake van een "wilde" aktie, zoals dat heet. In dat geval zijn de arbeiders niet in staat de bond te gebruiken maar laten zij zich omgekeerd vooralsnog al evenmin gebruiken door de bond.

Soms echter schijnen de wegen van de arbeiders en de bonden parallel te lopen. De bonden profiteren van de strijdvaardigheid van de arbeiders en de arbeiders profiteren op hun beurt, *niet* van de strijdvaardigheid van de bonden (die tot de mythe hoort), maar van het feit dat de bonden - op dat gegeven tijdstip - een zekere strijdvaardigheid van de arbeiders bij datgene wat tot de funktie van de vakbeweging hoort niet ontberen kunnen.

Een *zekere* strijdvaardigheid en bovenal een strijdvaardigheid binnen nauwe grenzen en in klassieke vormen. Indien de arbeiders zich strijdvaardiger tonen dan de bonden lief is, zich niet binnen die grenzen of aan de klassieke vormen blijken te willen houden, dan zien de bonden zich gedwongen aan de rem te trekken. Omgekeerd: als de bonden aan de rem trekken dan zien de arbeiders zich tot zelfstandige strijd genoodzaakt. Het hangt dan van hun strijdvaardigheid af of zij zich in het gareel laten spannen dan wel hun eigen boontjes doppen.

Om de zaak nog ingewikkelder te maken: de mogelijkheden die wij hier als afzonderlijke mogelijkheden hebben geschetst, doen zich in werkelijkheid bepaald niet altijd gescheiden maar herhaaldelijk *gelijktijdig* voor. Er zijn "wilde" akties die zich van de klassieke, officiële, nauwelijks onderscheiden en er zijn op het eerste gezicht klassieke akties, waarbij de

---

5) Tijdens de jongste februaristakingen verklaarde de voorzitter van de bedrijfsgroep havens (FNV), Piet van Keulen, tot een verslaggever: "Mijn grootste probleem op dit moment is, hoe hou ik die kerels (die staken willen - red. D. & G.) allemaal binnen de poort." (Reportage van Frans van Waarden in weekblad "De Groene" van 23 februari 1977).

vakbeweging weliswaar de touwtjes in handen heeft maar waarbij degenen die zij voor haar marionetten houdt zich toch anders bewegen dan haar bedoeling is 6). Er zijn ook naast de "zuivere" akties van het ene of het andere type nog allerlei meng- en tussenvormen die dikwijls in elkaar overgaan en waartussen de - voortdurend wisselende - grenzen niet gemakkelijk te trekken zijn. Bij dat alles blijft de fundamentele, nu eens scherp zichtbare, dan weer verdoezelde belangentegenstelling tussen de vakbeweging aan de ene en de arbeiders aan de andere kant in volle omvang en onverzwakt bestaan.

Juist deze tegenstelling is het die de sleutel vormt tot beter begrip en die - doordat nu eenmaal iedere tegenstelling tot beweging leidt en sociale beweging altijd door tegenstellingen wordt veroorzaakt - de verklaring vormt waarom de ene strijdvorm in de andere overgaat, waarom het voor ons opdoemende beeld van een strijd voortdurend wisselt. Die tegenstelling tussen de vakbeweging en de arbeiders verklaart ook waarom de vakbeweging, ofschoon een instrument van de kapitalistische samenleving, niettemin af en toe genoopt is zich weliswaar niet metterdaad tegen het kapitalisme maar wél tegen bepaalde voornemens of verlangens van ondernemers te keren. Dat geschiedt omdat zij anders haar toch al niet muurvaste greep op de arbeiders zou verliezen en op zou houden een goed funktionerend instrument van het kapitaal te zijn; het geschiedt eventueel omdat de bewuste ondernemersverlangens niet stroken met de belangen van 't kapitaal in het algemeen, dat wil zeggen indruisen tegen de ondernemersklasse in haar geheel.

Er wordt dan wel eens - in overeenstemming met Harmsens opvattingen, maar met andere woorden - beweerd, dat de vakbeweging "voor het konfliktmodel" zou hebben "gekozen". Ervan afgezien dat het vanzelfsprekend niet om een "keuze" gaat, maar op zijn hoogst om een *gedwongen* "keuze", wordt daarbij het allerbelangrijkste over het hoofd gezien. Oók op zulke momenten *blijft* de vakbeweging gekenmerkt door haar tegenstelling tot de arbeiders. Zo diep kan het een of ander konflikt tussen bonden en werkgevers niet zijn of op de achtergrond daarvan staat het veel diepere en wezenlijker konflikt tussen de vakbeweging en de werknemers.

Harmsen, die voor dit nu eens sluimerende, dan weer openlijke konflikt de ogen sluit, beschuldigt hen die het maatschappelijk gebeuren kritisch pogen te benaderen van een negatieve instelling, waarop zij bovendien nog prat zouden gaan. Dat heeft er alles van weg alsof hij veronderstelt, dat de tegenstelling tussen de vakbeweging en de arbeiders in het hoofd van de kritici is geboren. Harmsen weigert in te zien, dat het om een *werkelijke* tegenstelling gaat, die uit het praktisch handelen zowel van de vakbeweging als van de arbeiders naar voren komt en die door de kritici slechts wordt geregistreerd. In hoeverre de vakbeweging en de arbeiders zich - soms meer, soms minder, vaak in het geheel niet - van dit kon-

-
- 6) Een voorbeeld: Toen de Britse mijnwerkersbond in januari 1972 een staking uitriep, lieten de mijnwerkers de zaken allesbehalve aan hun "leiders" over. Ze vormden vrijwel onmiddellijk strijdkomite's van onder op en zij pasten allerlei strijdmethoden toe, die met de traditionele methoden van de vakbond zo weinig strookten, dat de bestuurders ontzet raakten en onmiddellijk - maar tevergeefs - pogingen in het werk stelden om de staking te beëindigen.

flikt *bewust* zijn, doet niet in het minst terzake. Het konflikt blijkt nu eenmaal niet uit hetgeen er door vakbondsbestuurders of door arbeiders *gedacht* wordt, maar uit hetgeen er door hen wordt *gedaan* 7).

Zoals gezegd: voor de werkelijkheid, dat wil zeggen voor het praktisch handelen en wat daaruit valt op te maken, heeft Vincent Vrooland bepaald heel wat meer belangstelling dan Ger Harmsen. Desondanks konstateren we ook bij hem een instelling die van de onze duidelijk verschilt. Vrooland, hoe kritisch ook, onderscheidt zich niet wezenlijk van Harmsen, doch slechts gradueel. Beiden gaan ervan uit dat het de eigenlijke taak van de vakbeweging is de belangen van de arbeiders te behartigen, zonder dat zij zich afvragen om welke - beperkte - belangen 't daarbij gaat en in hoeverre deze met kapitalistische belangen samenvallen. Beiden vinden dat de vakbeweging decennia achtereen haar taak - zoals zij die zien - niet naar behoren heeft vervuld. Beiden houden zich niet al te diepgaand bezig met de vraag, waaraan dat zou kunnen liggen. Beiden hopen, dat de vakbeweging terug zal keren van wat zij als "de dwalingen haars wegs" zien.

Het verschil tussen beiden is dit, dat Harmsen, optimistischer van

-
- 7) Dezelfde arbeiders, die zich bij een vakbond aansluiten "omdat je als arbeider toch georganiseerd moet zijn", "omdat zonder bond de arbeider machteloos zou wezen", beroven bij iedere wilde staking deze redenering van haar fundament. Zónder de bond en door deze in de steek gelaten, ontwikkelen zij een macht, die de bond niet kan evenaren. Met andere woorden: hun praktisch is niet in overeenstemming met hun praten. Toen in april 1955 de overtuigde NVV-ers onder 't stakende Amsterdamse overheidspersoneel van de bestuurder Vermeulen het bevel kregen de rijen der stakers te verlaten, gaven zij daar géén gevolg aan. Toen in het begin van de jaren '70 de bestuurder Liefvaart een wig zocht te drijven tussen de leden van zijn bond en ongeorganiseerde strokartonarbeiders, werd hij door zijn eigen leden weggehoond. Voorbeelden van het voortdurend aan de orde zijnde konflikt tussen de vakbeweging en haar leden, die voor het oprapen liggen. Indien Harmsen mocht willen opmerken, dat deze voorbeelden al van geruime tijd terug dateren en dat het juist bij de jongste stakingen anders was, dan herinneren wij hem niet enkel aan de hierboven geciteerde woorden van Piet van Keulen, maar dan wijzen wij er op, dat er legio uitspraken en verklaringen in de media gepubliceerd zijn waaruit het konflikt tussen arbeiders enerzijds, de vakbeweging anderzijds aan de dag treedt. Vrooland somt er een paar op; wij hebben er in onze beschouwingen over de februaristaking eveneens een aantal opgesomd. Dit soort feiten doet zich voor bij vrijwel ieder optreden van de vakbeweging, óók in de laatste jaren en ook in die gevallen die door lieden als Harmsen als een bewijs van een "kentering" worden beschouwd. Heeft Harmsen ooit kennis genomen van de, in de "Haagse Post" gepubliceerde verklaring van een bestuurder, dat de ENKA-bezetting - altijd weer genoemd als hét voorbeeld van een "gewijzigde houding" van de vakbeweging - "alleen maar werd ondernomen om het gevaar van een bezetting van onder op, door de arbeiders zélf, af te wenden"?

aard en meer tot *geloven* geneigd dan de sceptischer en kritischer Vrooland, het zo ziet, dat de vakbeweging op de "moeizame" weg terug naar "herstel", naar haar zogenaamd oorspronkelijk karakter van "een strijdorganisatie van de arbeiders" al een stuk heeft afgelegd. De jongste februaristakingen beschouwt hij als "een mijlpaal op de lange weg naar zeggenschap over eigen arbeid". Vrooland daarentegen laat zich daaromtrent heel wat gereserveerder en voorzichtiger uit, ook al wordt juist Vrooland - door Harmsen notabene - van onvoorzichtigheid beschuldigd.

Onze zienswijze is een totaal andere. Wij zeggen geenszins dat "het proces van het herstel van de vakbeweging als strijdorganisatie van de arbeidersklasse" minder ver is voortgeschreden dan door Harmsen wordt aangenomen, nee, wij betogen dat een dergelijk proces niet kan worden waargenomen en dat het *onmogelijk* is, gezien het wezenlijk karakter van de vakbeweging en haar functie in de burgerlijke maatschappij. Om die reden zijn wij dan ook niet - zoals Harmsen en óók Vrooland - solidair met de vakbeweging, maar staan wij aan de kant van de arbeiders.

Dat de vakbeweging ooit een "strijdorganisatie van de arbeiders" zou zijn geweest, houden wij voor niet meer dan een - helaas hardnekkige - *legende*. Wij hebben daar al vele jaren geleden op gewezen en wij zijn deswege met heel wat kritiek overladen, niet slechts door ónkritische lieden van het slag Harmsen, maar eveneens door lieden die nog veel kritischer leken dan Vincent Vrooland. In onze opvatting staan wij echter bepaald niet alleen.

In de jongste tijd zijn er - in 't bijzonder in Engels sprekende landen - nieuwe onderzoeken gepubliceerd 8) over 't *ontstaan* van de vakbeweging. In één daarvan zet het Amerikaanse echtpaar John en Paula Zerzan uiteen, dat de vakbeweging in Groot-Brittannië, het oudste kapitalistische land dat haar bakermat vormde, van het begin af aan werd gesmeed als een wapen dat diende om de kapitalistische produktie en de burgerlijke orde te beschermen tegen een revolutionair optreden van de arbeidersklasse. Dat optreden, aldus de Zerzans, vormde voor die kapitalistische orde een levensgroot gevaar en kon aanvankelijk niet worden bedwongen, zelfs niet met een troepenmacht die nog groter was dan die welke de hertog van Wellington tegen Napoleon in het veld had gebracht.

De vervolgingen waaraan de vakverenigingen in de eerste jaren na hun ontstaan in Engeland bloot stonden, zo zet Zerzan uiteen, zijn niet zo hevig geweest als vaak wordt verondersteld en zij berustten op een misverstand. Toen dat eenmaal werd ingezien werden de tegen de vakbeweging gerichtte wetten spoedig ingetrokken. Van toen af was er geen twijfel mogelijk of de vakbeweging - met 'n structuur die allesbehalve een zélforganisatie van strijdende arbeiders was en die ontstond op basis van de feitelijke scheiding tussen de arbeider en de niet meer door hem gecontroleerde produktiemiddelen - vormde inderdaad datgene wat zij wilde zijn: een barrière tegen arbeidskonflikten. Met de zege die het fabriekssysteem via de vakbeweging op de opstandige arbeidersklasse behaalde stond, zo betogen de Zerzans, ook de zege van de bij het fabriekssysteem behorende vakbeweging vast 9).

Natuurlijk staat het Harmsen volkomen vrij om dergelijke uiteenzettingen

---

8) O.a. E.P. Thompson, "The making of the English Working Class", eerste druk 1963; gewijzigde druk 1968.

gen als 'prietpraat' of 'nonsens' te kwalificeren, termen die hij zo graag en ook tegen Vrooland hanteert. Maar wie de moeite neemt zich in Zerzan's uiteenzettingen te verdiepen, wie kennis neemt van de kwaliteit van zijn historische bewijsvoering en van het daarvoor verzamelde feitenmateriaal, die zal als hij dat alles naast de loze beweringen legt, die goochelaar Harmsen met veel aplomp uit zijn mouw pleegt te schudden, mogelijk aan het denken worden gezet. Wellicht is dan de konklusie, dat de lange weg naar zeggenschap over eigen arbeid er anders uitziet dan Harmsen hetzij in zijn onschuld meent, hetzij met minder onschuldige bedoelingen zijn lezers probeert wijs te maken.

-
- 9) Waar het recente opstel van de Zerzans over het ontstaan van de Britse vakbeweging ("Who killed Ned Ludd?") gepubliceerd is weten wij niet. Wij beschikken over een fotokopie van het oorspronkelijke, getypte manuskript. In de loop van de zomer zullen wij uit het in onze ogen hoogst belangrijke opstel van de Zerzans in "Daad en Gedachte" uitvoerige uittreksels publiceren.

=====

POPPE? SCHELLING EN DE VOGEL PHOENIX

Volgens oude sagen zou de met purperen veren beklede heilige vogel Phoenix zich op gezette tijden - dan wel op het voorgevoel van een naderende dood - in het vuur storten om vervolgens verjand te verrijzen uit de eigen as. In de nieuwste versie van dit sprookje komt niet de vogel Phoenix als herboren tevoorschijn uit zijn door de vlammen verteerde nest in de zonnetempel in de Egyptische stad Heliopolis, maar is de Nederlandse vakbeweging herrezen van haar verkoolde nest in de tempel van het kapitalisme. Haar sinds lang dof geworden purper, zo zij het ooit gedragen heeft, zou daarbij dan hebben plaats gemaakt voor het vuurrode verenpak van een proletarisch radikalisme.

In een te Utrecht gehouden gewestelijke bijeenkomst van de werkgroep Bedrijfsdemocratie van de Partij van de Arbeid hebben wij het onlangs aldus ongeveer horen opdissen door Stan Poppe jr., lid van de Tweede Kamer voor die partij en door Cees Schelling, voorzitter van de voedingsbonden FNV.

Over het tijdstip van die even wonderlijke als fantastische gebeurtenis lieten de beide sprekers hun niet al te talrijke gehoor niet al te zeer in het onzekere. Ofschoon volgens Schelling uiteraard een complex van factoren heeft bijgedragen tot wat hij als een verjonging van de Nederlandse vakbeweging schilderde, meende hij toch dat het aftreden van Harry van der Heide als voorzitter van 't N.V.V. het beslissende moment had gevormd. Sindsdien, aldus deze vakbondsbestuurder, zou de leiding van de Nederlandse vakbeweging - het C.N.V. buiten beschouwing gelaten - zich radikaler en progressiever hebben opgesteld en veel meer een eigen koers zijn gaan varen. Sindsdien zou volgens hem de vakbeweging "meer links getint" zijn.

Schelling verklaarde dit in antwoord op een vraag van een van de aanwezigen, die zich met de inleidingen van de twee sprekers ontevreden toonde. Er was weliswaar aangekondigd dat zij het over de februaristakingen zouden hebben, maar zij hadden het, aldus de vragensteller, in hoofdzaak over de politieke betekenis daarvan gehad, niet over de stakingen zelf. Wat hij graag - in het bijzonder van Schelling - wilde weten, was, of deze stakingen nu waren uitgeroepen omdat:

- 1. de vakbeweging zich na de schok die door het z.g. paasbestand teweeg is gebracht alleen nog maar een schijnbaar strijdbare opstelling kon permitteren;
- 2. de vakbeweging - bijvoorbeeld onder de invloed van de zich "maatschappij-kritische vakbeweging" noemende stroming - van karakter is veranderd.

"Van het laatste", aldus de vragensteller, "geloof ik niets" maar het zou me niets verbazen indien Poppe en Schelling, die beiden min of meer tot die stroming kunnen worden gerekend, het aldus zien."

Eer Schelling kon antwoorden richtte iemand in het zaaltje een vraag tot de zojuist uitgesproken vragensteller: "Zou ik", zo zei hij, "misschien ook even mogen weten, wat of er met het 'paasbestand' wordt bedoeld?"

"Dat wil ik graag even toelichten", zei de man die het woord had laten vallen.

"Vindt u het goed", interrumppeerde de voorzitter, "dat Schelling dat meteen maar even meeneemt bij zijn beantwoording?"

"Daar zal ik dan maar mee beginnen", zei Schelling toen dat geen bezwaar bleek op te leveren. "Het paasbestand heeft in 1973 een einde gemaakt aan de stakingen die er dat voorjaar aan de gang waren. Het is tot stand gekomen op voorstel van SER-voorzitter De Pous. Vakbeweging en ondernemers hebben zijn voorstel aanvaard."

"Ik vind", interrumppeerde de man die het woord "paasbestand" het eerste had gebezigd, "een dergelijke toelichting van Schelling in strijd met de waarheid. Het paasbestand is niet op voorstel van De Pous tot stand gekomen. Het is zó geweest, dat de vakbeweging aan de heer De Pous verzocht heeft of hij alsjeblieft een paasbestand wilde voorstellen. Niet op initiatief van De Pous is er een einde aan de stakingen gekomen, maar op initiatief van de vakbeweging."

Daarop verklaarde Schelling, dat hij de juistheid daarvan niet kon tegenspreken.

"Waarop hier bedoeld wordt", zo mengde Poppe zich in het gesprek, "is dat in 1973 de vakbewegingsleiding geheel eenzijdig en achter de rug van de arbeiders om de stakingen heeft opgeheven."

"Precies", zei degene die het paasbestand te berde had gebracht.

"Welnu", zei Poppe, "dat is inderdaad zo."

"Zo zie ik het ook", zei Schelling, die vervolgens uiteenzette, dat in februari j.l. de werkgevers mogelijk op een paasbestand hadden gehoopt - en wel aan paasbestand, dat tot stand zou komen nog vóór er één schot in de strijd zou zijn gelost, dus nog vóór de stakingen waren uitgeroepen - maar dat zulks een ijdele hoop was geweest.

De vraag *waaróm* werd daarbij door hem omzeild. Wat de vragensteller in feite had bedoeld, namelijk dat de vakbeweging nog steeds allerm minst als een strijdorganisatie van de arbeidersklasse kon worden aangemerkt en dat zij alleen maar tot akties had opgeroepen omdat ze wel *moest*, omdat ze *persé* zich geen andere houding kon veroorloven, dat roerde hij niet aan. En

dát hij het niet aanroerde sprout naar onze overtuiging hieruit voort, dat hem de strekking van de vraag totaal ontging. Dat nu was op zijn beurt een gevolg daarvan, dat Schellings kijk op de vakbeweging hemelsbreed van die van de vraagsteller verschilde. Voor Schelling namelijk, dat bleek uit het vervolg van zijn uiteenzetting, is de vakbeweging een totaal andere koers gaan varen dan in het jongste verleden - een radikale en strijdbare koers - en dat houdt in, dat het optreden van de vakbeweging geen nadere verklaring eiste. De vraagsteller, voor wie de vakbeweging kennelijk een instrument van het kapitalisme is, wilde weten waarom zij desondanks het op een staking aan liet komen en wat daar achter stak. Voor Schelling stak er helemaal niets achter en hij besepte niet, dat wat hij als een natuurlijke zaak beschouwde, voor iemand die het anders zag nu juist nog moest worden bewezen.

Voor Schelling was het *bewijs* van "een andere koers van de vakbeweging" al gelegen in het feit van de stakingen zélf. Dat stakingen ook een rookgordijn kunnen zijn bleek totaal buiten zijn horizon te liggen, zoals het ook buiten zijn horizon lag, dat arbeiders die staken een totaal andere positie innemen dan een vakbeweging die stakingen proklameert.

Vandaar dan ook, dat *bewijzen* voor een andere koers van de vakbeweging door Schelling niet werden geleverd. Hij *geloofde* er eenvoudig aan, zoals men aan wonderen gelooft of aan het sprookje van de vogel Phoenix. Het enige wat hij duidelijk maakte was, dat de vakbeweging niet, althans nauwelijks de invloed van de "maatschappij-kritische vakbeweging" had ondergaan. "Je moet die invloed niet overdrijven", meende hij en dat was ook de mening van Stan Poppe. "Er is", zo betoogde de laatste, "misschien wel van enige invloed van de "maatschappij-kritische vakbeweging" sprake, maar de krachtigste stoot tot een nieuwe koers heeft de oprichting van de F.N.V. gegeven." Op welke wijze dan wel en in welk opzicht, dat liet ook hij volkomen in de mist.

Het verschil tussen de vraagsteller enerzijds, Poppe en Schelling anderzijds was kennelijk dit, dat de vraagsteller *niet*, de beide sprekers op de bewuste avond daarentegen *wél* aan wonderen geloofden. En wonderen, dat is nu eenmaal het kenwerk ervan, kún je niet verklaren en behoef je derhalve ook niet te verklaren.

De sceptische vraagsteller die wij tot dusver aan het woord hebben gelaten, was niet de enige diskussiant. Iemand wees er op, dat de vakbeweging in februari maar een uiterst gering deel van haar leden tot aktie had opgeroepen, allermint haar gehele macht in de strijd had geworpen. Hij had zich daaraan, zei hij, geërgerd. Noch Poppe, noch Schelling namen die ergernis weg. Van hun standpunt uit waren zij daartoe ook niet in staat. Wat deze diskussiant signaleerde vloeiende juist voort uit iets, wat met de zienswijze van de twee inleiders regelrecht in strijd was, daarentegen volkomen begrijpelijk was indien men de vakbeweging in een ander licht beschouwde en niet voor een soort van vogel Phoenix hield. Maar uiteraard: tot een discussie dáárover kwam het al evenmin.

"Arbeiders", aldus deze diskussiant, "overtuig je niet met frases, maar alleen op basis van de ervaring die ze opdoen in de werkelijkheid." Daar viel niets tegen in te brengen en dat werd dan ook niet gedaan. Maar de betrokken diskussiant gaf met deze woorden uiting aan zijn kritiek op leuzen als "Eerlijk delen;" Hij had geenszins het optreden van de vakbeweging in haar totaliteit op 't oog. Integendeel, ook hij meende dat de vakbeweging met haar optreden in februari *iets* had teruggewonnen van het ver-

trouwen, dat ze in de eerste twintig jaar na de oorlog had verspeeld. Tussen hem en de beide inleiders bestond er derhalve slechts een gradueel verschil. In wezen dacht hij net zo over de februaristakingen als Poppe en Schelling. Ook hij bleek aan het sprookje van de vogel Phoenix te geloven al was hij dan misschien wat minder overtuigd van diens vurig rode veren. "De vakbeweging", zo verklaarde hij, "is hêt machtsmiddel van de arbeidersklasse." Daarmee voer hij volledig op hetzelfde kompas als Poppe en Schelling. Noch bij hém, noch bij dat tweetal kwam ook maar enige twijfel op aan de betrouwbaarheid van dat kompas. Waarom dat "machtsmiddel" meer dan vijfentwintig jaar had gefaald werd niet duidelijk, ofschoon het falen op zichzelf werd tegengesproken.

De mogelijkheid dat de vakbeweging in het geheel geen machtsmiddel van de arbeiders is en dat zij *derhalve* ook niet heeft gefaald (zoals dat heet) werd niet onder het oog gezien. Wél werd er, merkwaardig genoeg, op een gegeven moment gepleit voor nuchterheid en zakelijkheid en er werd ook herinnerd aan het woord van wijlen Schermerhorn, dat er in het maatschappelijk leven duidelijkheid moest komen.

Daarop stond er op een van de achterste rijen een nuchtere arbeider op, die verklaarde dat het hem nog geenszins helder was en dat hij niet begreep wat de vakbeweging nu eigenlijk wilde. Als hij geroepen had dat de vogel Phoenix geen rode veren had en dat er zelfs helemaal geen vogel Phoenix wás, dan zou de verlegenheid niet groter hebben kunnen zijn.

=====

E E N N I E T E R G G E S L A A G D E B I J E E N K O M S T

Gedurende het weekeinde van pasen is een aantal kameraden, afkomstig uit diverse landen, in Straatsburg bijeen geweest om met elkaar van gedachten te wisselen over allerlei aspecten van de "nieuwe arbeidersbeweging". Het was de bedoeling, dat er zou worden gepraat over nieuwe vormen van actie, o.a. gezien tegen de achtergrond van de traditionele strijdvormen en dat de uit te wisselen ervaringen zouden bijdragen tot een beter inzicht in het arbeidersoptreden van vandaag en morgen. Van die bedoelingen is echter jammer genoeg niet al te veel terecht gekomen. Wie gehoopt had er verrijkt te zullen worden zowel met typische voorbeelden van het optreden der traditionele organisaties van de oude beweging als met belangwekkende voorbeelden van het nieuwe optreden der arbeiders zélf, kwam bedrogen uit.

Er waren voor dat teleurstellend verloop van de bijeenkomst diverse redenen. Eén ervan was ongetwijfeld deze, dat er binnen het nogal bonte gezelschap aanwezigen wel een ongeveer eensluidende opvatting over de oude arbeidersbeweging heerste, maar dat men er op geen stukken na eender dacht over de nieuwe. Sommige kameraden schenen van mening te zijn, dat het in Straatsburg verenigde gezelschap zoiets was als "een vertegenwoordiging" van de "nieuwe arbeidersbeweging". Uiteraard zouden zij hebben moeten protesteren of op zijn minst van andere opvattingen hebben moeten blijk geven toen ándere aanwezigen er met nadruk op wezen dat de in Straatsburg vertegenwoordigde groepen of zuiver voor zichzelf pratende individuen bepaald

niet met de "nieuwe arbeidersbeweging" verward of verwisseld dienden te worden omdat de "nieuwe arbeidersbeweging" a) een beweging van de *toekomst* is en b) een beweging is van de arbeiders zélf, waarvan vandaag de dag alleen maar *iets* valt waar te nemen op het moment dat de arbeiders zelfstandig strijd voeren. Alle groepen die op dit ogenblik van de komst van een nieuwe arbeidersbeweging overtuigd zijn en welke de nadruk leggen op de wezenlijke verschillen tussen de oude en de nieuwe arbeidersbeweging, zo zei één der aanwezigen, zijn zélf allerm minst de nieuwe beweging en men mag rustig aannemen, dat al deze groepen verdwijnen zullen zodra de nieuwe arbeidersbeweging in de toekomst écht van de grond komt. Maar wij hadden de indruk dat een discussie over deze stelling uitbleef omdat tal van aanwezigen de betekenis van deze uitspraak niet verstonden.

Een andere reden dat de discussies maar weinig om het lijf hadden was volgens ons hierin gelegen, dat de meeste aanwezigen te weinig direkte ervaring van het produktieproces hadden, onvoldoende op de hoogte waren met wat zich thans in de bedrijven afspeelt. Zij waren dus ook niet in staat om informatie te verschaffen omtrent hetgeen daar door de arbeiders wordt gedaan. Zeker waren er enkele uitzonderingen. Twee Franse arbeiders, de een afkomstig uit Nice, de andere woonachtig in Annemasse, maar werkzaam in een Zwitserse metaalfabriek in het pal over de grens gelegen Genève konden, evenals een jonge Italiaanse typograaf, interessante dingen vertellen over zelfstandige akties van de werkers, over de wijze waarop die akties door de vakbeweging in de wielen werden gereden en over de wijze waarop de arbeiders daarop wisten te antwoorden. En uiteraard waren er af en toe ook nog wel belangwekkende gesprekken over wat algemenere zaken. Maar daarbij bleef het. Wij hopen op enkele details van deze discussies in Straatsburg in één van de volgende nummers nader terug te komen.

=====

NOG STEEDS VERKRIJGBAAR

Het andere Portugal.	Franco per post	f	4.--
Maar hoe dan?	"	"	3,50
Materie en materialisme.	"	"	3,50
Van Beria tot Zjoekof.	"	"	3,50
Stellingen over de Chinese revolutie.	"	"	5.--
Over bolsjewisme en fascisme.	"	"	3,50
Was de sociaal-demokratie ooit socialistisch?	"	"	3,50
Beschouwingen over geld en goud.	"	"	3,50